

EVANGELIKUS EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetési ár:

Egész évre . . . 6 ft — kr.
félévre . . . . . 3 " — "
negyedévre . . . 1 " 50 "
Egy szám ára: 12 kr. o. é.

MEGJELEN HETENKÉNT EGYSZER.

Szerkesztő- s kiadó-hivatal: Pozsony, Konventutocza 6. sz.

Felelős szerkesztő:

TRSZTYÉNSZKY FERENCZ.

Hirdetés ára:

Négyhasábos petit sorként
egyszer közölve 7 kr.,
többször közölve 5 kr.
Bélyegdíj: külön 30 kr.

Tartalom: Luther. 1483—1883! (Sántha Károly.) — A mi Lutherunk. — Luther paedagogiai nézetei. (Winkler Sándor.) — Belföld. — Külföld. — Vegyesek. —

Törd szét koporsód', szellem-óriás!
Ím, üdvözölve, népek költögetnek.
Irigy idő sírt hervadt testnek ás, —
Négy századév nem árta nagy nevednek.
A forgó árban, a mint zúg a hullám,
Föld koszorúja s ég csillagja hullván:
Rendíthetetlen' állsz Te fent a szirten,
Zengvén: „Erős várunk nekünk az Isten!”

Az Isten fénylett rémes éjelen,
Ihlett szívében választott nagyoknak;
Az ős teremtő szó hangzék: legyen!
S világosság sugári szétragyognak.
Hitnek tüztől megrendül az ég s föld,
S új élet árja mindent áldva bétölt:
Magasztos eszmék készülnek tusára,
S a győzelemnek áros lészen ára.

Döng már a harcban wittenbergi vár,
Kilenczvenötnek súlyos fegyverétül;
Európa forr, mintegy szülésre vár,
S szegletkövén Sion, e rom, felépül.
A szent hajdanna ím ég csipkebokra,
S jó illat árad, száll az égi boltra;
Szó zúg viharral, mintha az egekből,
Apostolok pünkösdi nyelve zendül.

Istennek háza, e roppant világ,
Oszlopain megindul az ígére;
Szent lelkesülés, mint sas, égre hág,

S milliók epednek élet fris vizére.
Bételve hittel és csodás erővel,
A küzdők serge mind-nagyobbra nő fel;
„Ha a világ mind ördög volna“ — dallal,
Kész szembe szállni a tüzes pokollal.

A bátrak élén Krisztus a vezér,
És üdv-sovargón mind nyomába mennek;
És nincs előttük rém, halál, veszély,
Tekintetök függ kárpitján a mennynek.
Luther, Melanchthon, jobbján bölcs Frigyesnek,
És Zwingli, Béza, Kálvin égre esznek:
Áradj ki fény, igazság, égi béke!
S fut a homály s tisztul a bűn vidéke.

Vak éjszakán virágzott a gonosz,
S éjféli órán ült lidércz a népen.
Világ! ten bűnöd átka ostoroz,
De irgalomnak pirja ég az égen.
A nap közelget, pirkadván a hajnal,
S köszönti ég-föld vágyó szent sohajjal;
A nap tündöklök és nem megy le többé,
Fénye- s hevénél hevülünk örökké.

Luther! jövének írt s szólt szellemed,
A lelkek lelke ihleté meg ajkad;
Nincs, a ki birna tenni ellened,
Szív, elme s ellen: megbűvölve hallgat.
A szikla-hitnek fundamentumára
Épül Sionnak óriási vára;
Az örök íge győz poklon, veszélyen —
„Itt állok! Isten engem úgy segítjen!”

Megálltad, Nagy, a próba nagy tüztét,
S emléked áldják fényes ezredévek;
Pálmád a bösz vihar sem tépi szét,
A csillagokban is zeng rólad ének!
A tiszta lelkek ott az üdv honába',
Szent dalt vegyítnek sphaerák hymnusába,
S a dal visszhangzik mindörökké itten —
Zengjünk; „Erős várunk nekünk az Isten!”

Sántha Károly.

A mi Lutherunk.

Mikép üdvözülünk? A vallásos élet ezen alapkérdésére keresett választ az emberiség, Krisztusban megnyerte: Ő az út, igazság és az élet; senki nem mehet az Atyához, hanem csak ő általa (Ján. XIV, 6.). — Ez az egy közbenjáró nem volt a későbbi keresztyéneknek elégséges. — Isteni alakját homályba borítá az emberi találmányok és intézvények sokasága; Krisztus helyébe lép az egyház; élő hit helyett, melyből az igaz ember él, az egyház szertartásainak és meghagyásainak hű megtartása követeltetik, mivel megérdemelhető az üdvösség.

Mikép lehetek kegyessé? mikép üdvözülök? büntudata által ostorozott lelkének vergődései között folyton e kérdés lebeg az erfurti ágoston-szerzetes ajkain; hatalmas lelkének teljes erélyével keresi a választ. — Keresi a kolostorban, képzelte, hogy a második keresztelésnek nevezett szerzetesi fogadalom letétele feltárta előtte az üdv útját. — És szerzetes volt, igazi szerzetes, mint később maga mondá: „Kegyes szerzetes voltam, s oly szigorúan tartottam rendem szabályait, hogy mondhatom: Ha valaha a szerzetesség útján csak egy szerzetes is jutott az égbe, én is bejutok, ezt tanúsítani fogják mindazon szerzetestársaim, kik ismertek. — Mert ha tovább tart, virrasztással, imával, olvasással és más munkával halálra kínoztam volna magamat.“ — De a mit kerestél, nem találta. — Már ez időben Isten igéjén szigorodott lelkiismerete folyton sugallta: „Nem vagy kegyes; Isten előtt nem állhatsz meg.“

Áldozárrá lett, „egy felszentelt pap szemben a közönséges megkeresztelt emberrel olyan volt, mint a hajnalcsillag szemben a pislogó mécsessel“, — A felszentelés nyugtot nem hozott; lelkének szorongattatásai nem akarnak elpihenni. — Hiába figyelmezteti agg szerzetestársa az apostolicum szavaira: „hiszem a bűnök bocsánatját“; hiába dorgálja, kérleli, oktatja Staupnitz, aggodalmái nem szűnnek. — Istentől retteg, közel áll a kétségbeeséshez. Azonban elborult lelkébe az evangéliomból lassan-lassan új világ kezd derengeni, lemond önmagáról; a Krisztusban nyert isteni kegyelemről vár mindent, várja bűneinek bocsánatát is. — Megtalálta Üdvözítőjében utját az Atyához, hitében lelke megnyugodott ez igazságon, új életre támadt; megszületett a reformátor!

A Krisztus hitében ujjászületett szerzetes a wittenbergi egyetem tanárává lesz s kevéssel ezután lelkészé. — Itt és ott az Úrnak igéjét hirdeti s távolról sem gondolt reá, hogy közel az újkor virradata, hogy az őt átalakító hit bensőleg közte és azon egyház között, melyhez külsőleg tartozik, melynek intézvényeit még nagy tiszteletben tartja ledönthetetlen válaszfalul emelkedik, s amely küzdelem bensejében lezajlott, ugyanazon küzdelmet kell kiállania az uralkodó hatalmakkal.

1517. október 31-én a wittenbergi vártemplom ajtajára szegezett 95 tantételével igaz bűnbánatot követelve, Krisztushoz utasítja a bűnbocsánatot keresőt; a lipcei hitvitában már világos volt a küzdő felek ellentétes állása. — Kajetán és Miltitz, a hivatalos egyház közegei kiakarják egyenlíteni az ellentéteket, nem sikerül;

Róma kiközösíti a krisztusi hit bajnokát, ez elhamvasztja az átok bullát és kánoni jogot, maga kivált eddigi egyházából; felhíva megjelent Wormsban, hogy a császár és birodalom előtt letegye hitvallását: „hacsak az írás tanúságai vagy világos okok által még nem győztem — mert én sem a pápának, sem a conciliumnak csupán nem hiszek, mert tisztán áll, hogy gyakrabban tévedtek s önmagoknak ellenmondtak — úgy le vagyok győzve az általam idézett szentiratok által s az én lelkiismeretem Isten igéjében fogva van, vissza nem vonhatok és visszavonni nem akarok semmit sem; mivel a lelkiismeret ellen cselekedni bizonytalan és veszélyes.“ — Az Isten igéjében gyökeres lelkiismeret elvének kimondásával megszületett a reformáció!

Az erfurti szerzetes s a wormsi hitvalló egy személy, egy vallásos egyén. — Amaz önmagának, emez az emberiségnek biztosított új életirányt ugyanazon elv, ugyanazon eszme alapján. — A személy és életelv egy, mint egy Luthernél s a reformációnál a művész és mű; amaz emennek megtestesülése; — amabban nyert emez első concret alakot.

Speyerben, hol a Krisztusban hívők kis, de válogatott serege Isten igéjének alapján protestál a tényleges hatalmak túlkapásai ellen; Ágostában, hol Krisztus hitét vallja az első ev. egyház zsengeje megszületik a reformáció egyháza!

S ez egyház áll, nem ember műve! Istenünk műve, ki Fiának lelke által új életet költött Lutherunk lelkében, hogy mindaz, aki hiszen az Üdvözítőben el ne veszszen, hanem örök életet vegyen.

Nem Luther az Úr; de Krisztus, kit Luther vallott, hirdetett, — s kiben élt Luther és élünk mi!

Ez a Luther a mi Lutherunk, s ezen Lutheréi vagyunk mi; nem az egyéné, de a benne megtestesült Krisztusi elvé.

Hogy az a Luther, ki szembeszállott a szellemet rabigába szorító hatalommal s Krisztusban az istenfűség közlésével szabaddá tette az embert: nemcsak saját nemzetének, de minden nemzeteknek szabadítójává lett, az magasztos elvének műve. — Hogy a reformáció által érvényre emelt, csakis Isten igéjéhez kötött lelkiismereti szabadság az embert, a keresztyént az emberi intézvények urává tette „s az embernek fia, ura lett a szombatnak is,“ s hogy e szellem forrásává lett a szabad tudományos kutatásnak, megalapítója a valódi tudománynak, ezt hálával elismerjük, s mert ez jelenkorunknak is legfőbb dicsősége, büszkék vagyunk reá. Hogy az egyéni felelőség fokozta a kötelességérzetet s vele a komoly munkásságot s így megteremtette az egyéni közjólét alapját, ez is szent és szép igazság. — Hogy a családi életet a nőtlenség előjogának megszüntetésével emelte s ez által a társadalmat egészséges alapokra állítá, hálával elismeri kivált a protestans papi család. De mindez csak eredménye azon egy életelvnek „higyj s üdvözülj Te és a te háznépéd.“

Azért ismételve buzdítsa a reformáció egyházát a Luther-nap: keressétek először az Istennek országát és annak igazságát és mindezek megadatnak néktek.“ — Máté ev. VI, 33. —sz.

Luther paedagogiai nézetei.

Az egyház nagy reformátora a nevelésügynek is alapos javítója lön. Biztos jövőt kellett az egyháznak teremteni, és erre egyedül az iskola lehetett hivatva. Luther a gyermeknevelés javítása által vetette meg a protestáns egyház erős alapzatát. Beszédei és iratai, bibliafordítása, kátéi nemkülönbén a gyermekek kézi könyvecskéje új lendületet adtak a nevelésügynek. Ezekon kívül országszerte fölhívásokat intézett, sürgetve keresztény iskolák felállítását; végre midőn az iskolákra közvetlen befolyást gyakorolt, azokat emelte és fejlődésnek indította.

Luther a gyermeket a házasság legkedvesebb zálogának tartja, rajtok nyilvánulván Isten hatalma, bölcsesége és teremtő művészete leginkább. Azért a szülők kötelessége, hogy gyermekeket Isten parancsa szerint neveljék. A gyermeknevelésnél nagyobb és jobb művészet nem létezik. Hogy a kereszténység erőben növekedjék, a gyermekeknél kell azt megkezdeni. Az oktalan szülők és ügyetlen iskolamesterek sokat rontanak, ha mindjárt lármáznak, dühösködnek, vesszőznek és vágnak, a gyermekekkel úgy bánván, mint a bakó a gonosztevővel. Jellemzetes Luther következő nyilatkozata: Az egész német birodalomban az iskolamesterek goromba szamarak és sűsük, kik gyermekeiket szamaraknak maradni tanítják. Ezen utóbbi szavak illusztrálására azt mondja, hogy egyszer dél előtt tizenötösör egymásután vesszőztek meg, és szüleim is oly keményen tartottak, hogy igen félénk voltam; anyám egyszer egy dióért úgy megvert, hogy vérem folyt. Szülőim pedig oly komoly és szigorú életet folytattak, hogy zárdába futottam és szerzetes lettem. Büntetni úgy kell, mondja Luther, hogy a virgács mellett alma is legyen. Itt Luther Pál apostol szavait idézi, melyek szerint a gyermekeket az Úr fegyelmében és büntetésében neveljük; azaz: tanítsuk őket, a mire tanítani kell, de büntessük, ha a tanultaknak eleget nem tesznek. A nevelés czélja tehát a következő; szeretettel szolgáljatok az ifjuságnak, nem adva neki okot sem szó, sem tettben való botrányra; jobbra neveljétek, hogy tanuljanak imádkozni s legyenek engedelmesek és illedelmesek, mértékletesek és hívek, csendesek és igazak, ne káromkodjanak és ne szitkozódjanak; beszédben és tettekben erényesek legyenek. Ebből látszik, hogy Luther a gyermeknevelést a szülők legmagasztosb feladatának tekinti. És ebben teljesen igaza van.

A házi nevelés az iskola által legyen támogatva; mindkettő igyekezzék a gyermekeket értelmes embereké nevelni, mert ez által az állam jóléte mozdíttatik elő. Ha az iskolák gyarapodnak, akkor az egyház is gyarapszik. Ifju tanulók az egyház magvának és forrásának tekinthetők. Isten az egyházat az iskola által tartja fenn. Midőn Luther az iskola lényegéről szól, a következőket mondja: Ha ráérünk gyermekeinket a kártyázásra, éneklésre, tánczolásra tanítani, miért ne, míg fiatalok, ügyesek és vígák arra is, hogy olvasni és más ügyességeket tanuljanak. Mennyire bánom, mondja tovább, hogy nem olvastam több költőt és történetet, de erre nem tanított senki; ezek helyett olvasnom kel-

lett a bölcsészeket és sofistákat, nagy fáradságom és károm daczára úgy, hogy most is alig győzöm a szükségtelet kiküszöbölni. Ha ezekre azt mondod: igen, de ki részesítheti gyermekeit ily kiváló nevelésben, hiszen nekik a háznál is kell dolgozniok! Az én véleményem sem az, válaszol erre Luther, oly iskolákat állítani, mint eddig voltak, hogy volt fiu, ki a Donátot és Sándort 20—30 éven át tanulta, és még sem tudott semmit. Véleményem az, hogy a fiak naponta menjenek egy-két órát oly iskolába, ahol tanulhatnak s a mellett a ház körüli dolgaikat is elvégezhetik. De még a leánykáknak is van annyi idejük, hogy naponkint egy órát tölthetnek az iskolában és házi dolgaikat mégis megtehetik, mert sokszor ennél többet eltöltenek alvással, tánczozal és játékkal. Gyarapodó iskolák az egyház megva és gyümölcse. Azért lásson mindenki utána, hogy ne aludjék és ne legyen az ördög úr és isten. A közönséges ember nem hiszi azt, hogy Isten és világnak tartozik azzal, hogy fiát taníttassa, hanem azon véleményben van, hogy saabadságában áll fiát saját akarata szerint nevelni, nem törődve Istennel s a világ rendjével. A tanácsos urak a városokban és a felsőség is úgy tétetik magokat, mintha mind ettől fel volnának mentve. Senki sem gondol azzal, hogy Isten komolyan parancsolja, hogy gyermekeinket az ő dicsőségére tartozunk nevelni, a mi iskola nélkül meg nem történhetik. De ha világi dolgok forognak kérdésben, mindenki oda siet, mintha Istennek és a kereszténységnek papokra, egyházi szónokokra és lelkipásztorokra nem volna szükségök, és a világi felsőség nem szorulna ministerekre, tanácsosokra és irtokokra. Azért azt tartom, a felsőség kötelessége alattvalóikat kényszeríteni, hogy gyermekeiket iskoláztassák, mert ha a felsőségek alattvalóikat, ha arra valók, kényszeríthetik, hogy dárdát és puskát hordjanak, akkor annál inkább arra, hogy gyermekeiket iskolába küldjék egy nagyobb ellenség, az ördög legyőzésére, mely titkon jár, hogy a városok és herczegségek vérét és erejét szívja ki.

Fontos és érdekes, mit Luther az iskolákról és iskolamesterekről mond: Ezelőtt az iskolák valódi börtönök és poklok, az iskolamesterek pedig zsarnokok és valódi botmesterek voltak; a szegény gyermekeket minden mérték fölött és minden félbeszakítás nélkül verték; a gyermekek nagy erőfeszítéssel s túlságos szorgalommal tanultak, de kevés haszonnal. A művelt és hű iskolamester a gyermekeket fegyelmezi, oktatja, arra készítetvén őket, hogy szorgalmasan tanuljanak és az írásban magokat gyakorolják, mind azt azért, hogy tapasztalják, miszerint a tanulás által értelmesebbekké lesznek mindenféle jó ügyességben, becsületességben és erényekben, és hogy azután örömet és szeretettel tegyék mindazt, mit elébb az iskolamester kényszerparancsa folytán kedvetlenül és akarat hiányával tettek. A szorgalmas és jámbor iskolamestert, ki az ifjuságot hűséggel neveli és oktatja, nem lehet pénzzel eléggé megjutalmazni. — Mily szép Luther következő vallomása: Ha megválhatnék predikátori hivatalomtól, vagy azt elhagynom kellene, egy hivatalt sem szeretnék inkább magamra vállalni, mint az iskolamesterit, mert tudom, hogy az a predikátori után a leghasznosabb, legnagyobb és legjobb, és a mellett még nem is tudom,

melyik a kettő közül a jobb. Akarnám, hogy senki előbb predikátornak meg nem választatnék, mielőtt iskolamester nem volt. A papjelöltek azonnal papokká akarnak lenni és kerülnek az iskolában való tanítói munkát. De ha a papjelölt vagy tíz évig tanított az iskolában, jó lelkiismerettel vállalhat hivatalt. Az eddig felsoroltakból kiviláglik, hogy Luther a nevelők és iskolamesterek legnagyobbika volt. Szavai azért hatottak oly mélyen a nép szívébe, mivel azok saját szívének lenyomatai és kifejezései valának. A ki ebben kételkedni merne, tekintse meg őt mint családapát és látni fogja lelke gazdagságának kincstárát, midőn 13 éves leányának halotti ágyánál térdre hullva imádkozott; látni fogja, hogy midőn gyermekeit oktatja, azon elvből indult ki, hogy a tanításnak egyszerű, értelmes és világosnak kell lennie, a mit János fiának irt levele is tanúsít. Mindezt egybefoglalva, azon meggyőződéshez jutunk, hogy Luther kiváltképen azért lett a nevelésügy javítója, mivel a családi életet reformálta. Azért nem ok nélkül és találóan mondja Freytag Gusztáv: Házi áhitatot, házasságot és gyermeknevelést, közéletet és iskolaügyet, erkölcsiséget, multságokat, minden szívbeli érzeteket és minden társadalmi örömet megszentelt tanai és szavai által; mindenütt fáradozott új határkövek letevésében, új alap megvetésében. Az emberi kötelességeknek nem volt oly tere, mely fölött népét gondolkozni nem kényszerítette volna. Midőn kortársait arra unszolta, hogy azon kötelességekről önállóan gondolkozzanak, melyekkel az apa gyermekének, az alattvaló a felsőségnek, a tanácsos a polgárságnak tartozik: akkor az általa előidézett haladás azért volt oly fontos, mivel az egyesnek lelkiismeretét felszabadította és a külső kényszer helyébe a gondolkodás által megérlelt szabad elhatározást helyezte.

Winkler Sándor,
tanító.

B E L F Ö L D.

Eperjesről. — Nagytiszteletű szerkesztő Úr! Az „Evang. egyház és iskola“-nak 16-ik (juliusi) számában („Beküldetett“ cím alatt), „egy ev. lelkész“ támadta meg theol. önképző körünket, mint amelynek zárulása nem mutat theologiai önképzésre.

A felelettel e támadásra késtünk ugyan, amennyiben önképző körünk a jelen tanévben csak nem régen alakult meg, s így testületileg nem válaszolhattunk; — mindazáltal úgy az „egy ev. lelkész“-nek, mint az „Ev. egyház és iskola“ tisztelt olvasóinak némi felvilágosítással tartozunk, hogy mely indokokból fordult elő ünnepélyes zárulásunk programjában oly című dolgozat vagy szavaltat, amely némely olvasóra (theologusok részéről) némi visszatetsző benyomást gyakorolt, — nehogy önképzésünkről netán valaki ferde véleményt szerezzen.

Önképző s Önszegélyző-egyesületünknek hivatása alapszabályai értelmében: a hivatalos képzés kiegészítése, tehát általános theologico-aesthetikai képződés, fejlődés. Ami magát a szakszerű önképzést illeti: predikációt írni s elmondani, katechesist írni s megtartani, szt. cselekvényeket végezni, papi irodai teendőkben gyakorlódni stb. — arra van gyakorlati szöveg-

magyarázatunk, háromnyelvű homiletikai körünk, Liturgicumunk, Katecheticumunk s más kötelező gyakorlati órák is, melyeken szakszerűen képezzük magunkat; — s míg ezen szakszerű képzés derék theologusokat, lelkészeket nevel, az önképzőköri működés ezen theologusokat művelt emberré való képződésükben segíti elő. Mivel aesthetikai képzettség nélkül mai napság (mint sohasem) nem lehet senkisémm művelt ember, erre is egy fősúlyt kell fektetni, már csak azért is, mert a szakszerű képzésnek így mehetünk csak kezére, azt csakis így segíthetjük elő. Különben, hogy mely irányban halad önképzésünk, ime feltárjuk jegyzőkönyvünket, hogy minő művek olvastattak és bíraltattak a múlt tanév folyamán:

1. Barátom sírjánál (költemény),
2. Luther fája (költemény Gerock után),
3. Egy ifjú koporsójánál (költemény),
4. Két nézet (bölcészeti), a boldogságról (értekezés),
5. Miatyánk a hazáért,
6. Regg' és est (Istennek hálát kifejező költemény),
7. Az Isten eszméssel nem helyettesíthető,
8. A zsidó-kereszténységről,
9. Vallás és erkölcs,
10. A mai kor erkölcsi életének iránya, tekintettel az ember céljára,
11. A protestantismus lényege s a protestáns egyház,
12. Vezetnek-e a természettudományok erkölcstelenségre és atheismusra? (Értekezések.)

Hogy nyilvános ünnepélyes zárgyülésünkön semmi, theologushoz nem illő szó, jel, tett sem fordult elő, azt az egész nagy közönség, amely itéletének a helybeli két lapban igen-igen dicsérőleg adott kifejezést, — bizonyíthatja. Ezen közönség állott: evangelikusok, reformatusok, római és görög katolikusok- és zsidókból. Ily vegyes közönségnek nem lehet predikációkat, imákat tartani.

Tartottunk pedig ünnepélyes zárgyülést ezen közönségnek azért, mert azt önképző s önszegélyző egyesületünktől megérdemelte, mivel egyesületünk alapítókéjének fölsegítésére ezen közönség valláskülönbéssel nélkül bőven és nagylelkűen adakozott „szíves kérelmünk“-re, melyet 188 $\frac{1}{2}$ -ben négy protestáns lapban jeleztünk.

Távol legyen tehát tőlünk a legkisebb gyanúsítás is, hogy mi nem theologusoknak és lelkészeknek készülénk. Nem járunk a nagy világnak kedve után, hanem segítőknek, pártfogóinknak megadjuk azt, a mlvel nekik tartozunk, és oly módon, amely nem szól theologiai öntudatunk ellen. — Kelt Eperjesen 1883. november 1., a theol önképző s önszegélyző egyesület határozatából: *Hörk Fózsef*, mint az egyesület elnöke. *Bohus Pál*, e. titkár. *Saguly János*, jegyző.

* * *

E felvilágosítást köszönettel vettük s hiszszük megnyugvással fogadja hazai ev. közönségünk is, mely kell, hogy melegen érdeklődjék leendő lelkészeinek képeztetése iránt. — Ifjú testvéreink, Krisztus szeretetében erősödve, haladjanak önképzésök nehéz, de jutalmazó pályáján, hogy evang. egyhá-

zunk hű bajnokai s hazai társadalmunk díszei legyenek. — Meleg üdvözet a **Luther-napon!** Szerk.

Fölpéc. — Folyó hó 4-én a győri evang. egyház-megye egyik népesebb gyülekezetében, Fölpéczen oltár és szószék-avatási ünnepet ültünk. A fényes oltár és a fölibe emelt szószék 700 frtjába került a gyülekezetnek. Ez összeg szabad adakozás folytán fedeztetett.

Jelen voltak az ünnepélyen mint fungens lelkészek, Molnár Lajos, helybeli lelkészen kívül, Matisz Károly, kispéczi, Bognár Endre, l.patonai lelkészek. Molnár L. a szószéki beszédet tartotta a 118 zsoltár verseiből indulva ki, erős logikával fejtegette, hogy mily igen jó az úr, megmarad mindörökké az ő irgalmassága — azért hirdessétek az urat! — Matisz Károly episztolát olvasott és szép beszéddel az urvacsora osztását bevezette, melyet azután ketten (Matisz és Bognár) szolgáltattak ki. — Bognár Endre nevezett lelkésztársaitól környezve, a főlavató oltár-ímát mondotta, s az isteni tisztelet végeztével egy egyházkelő asszonyt az egyháztól kibocsátott.

A fényes ünnepnek méltó emelésére szolgált Bándy Imre, tényői tanítónak alkalmas ünnepi éneke, mely kinyomatván a templomban szétosztattott és a főéneket helyettesítette.

A felpéczi hívek e vallásos buzgósága annyival inkább kiemelendő, mert alig 10 év leforgása alatt, oltár és szószéken kívül egy nagyszabású orgonával is díszítették templomjukat.

Az ünneplő közönség minden szabad terét elfoglalta a templomnak. Nem csuda; mert nem csak hogy kicsinye-nagyja ott volt a gyülekezetnek, hanem a közelebb eső evang. vidék is sietett föl az örömnünnepre.

Sókútról. — Nagytiszteletű szerkesztő úr! Becses lapjának folyó évi 28-ik számban megjelent egyik közleményére némi felvilágosítással tartozom, — az ügy tisztázása tekintetéből ugyhiszem, kegyes leend, alábbi néhány igénytelen soraimat közölni.

Említve volt ugyanis a vegyes hírek rovatában: hogy a N.-Szlabosi ev. egyház reám adta választó szavazatainak többségét; de felmerült törvényellenesség következtében a választás nem emelkedett jogérvényre. — Vártam, hogy a közlemény napvilágra hozója megteendje a bővebb felvilágosítást is, minthogy azonban ez máig késik, nagytiszt. id. Bartholomaeidesz László, gömői főesperes úr szívességéből közölhetem: hogy a nevezett törvényellenesség abban kerestett, miszerint a n.-szlabosi nemes egyházhívek, mielőtt csekélységet már másodízben hívták volna meg próbaszónoklatra, kérdést intéztek hozzám: hajlandó volnék-e az egyházat elfogadni, s főleg mennyibe kerülne áthozatalom? Tehát provóálva lévén, eleget téve a kívánságnak; hozzá tettem, ha netalán a közbizalom bennem összpontosúlna, nem kívánva az engem megisztelő, különben is tetemes kiadásokkal küzdő egyházközönségnek nagy költséget okozni, a nagy távolság miatt bútoraimat itt eladhatnám, mi úgy hiszem, természetes dolog is, ha egy lelkész más távolabbi egyházba hivatik át. Ime, vegye aki akarja törvényelleneségnek s igérétnak.

Szabad legyen azonban megjegyeznem: hogy igenis inkább én kértem mintegy igérettételre a nemes egyházat, de egészen más szempontból, és pedig oly formán, hogy először is, az egyházat csak úgy volnék hajlandó elfogadni, ha pártoskodni nem fognak, mert — nem szeretnék békés egyházat békétlennel cserélni; s másodszer, ha a lelkész javadalma meghaladja a biztos 600 frtot. Bizony, czélszerűbb lett volna ezen ígérethez ragaszkodni a választás alkalmával, úgy talán az ellenpárt, békében célt ért volna.

Végezetül pedig kijelenthetem, hogy én ugyan, — bár megválasztatásom csakis korteskedéssel játszattott ki, — azon épen nem sajnálkozom; de nagyon is sajnós a dologban az, hogy protestáns autonomiánk igen illetlenül sértetik a választásoknál.

Remélve soraim közlését, vagyok Sókúton 1883. október-hó 28-án aláztos szolgálja *Placskó István,*
ev. lelkész.

K Ü L F Ő L D.

Ünnepi beszéd,

melyet a Gusztáv-Adolf-egylet 1883. szept. 26. Lübeckben tartott 37. nagygyűlése alkalmával a Mária-templomban mondott:

P a n k,

a lipcsei Nicolai-egyház lelkésze.

118. Zsoltár, 17. v.: **Nem halok meg, hanem élek; és hirdetem az Úrnak dolgait.**

Egykor egy lübecki fi vonult be Lipcse kapuján, komoly lelkületű ifju, az evangeliomi hit és evangeliomi szeretet utóbbi nagy predikátora Hallében: Francke Ármin Ágost. Ma vonul be nálad, evangélikus Lübeck, egy lipcsei fi, nem többé ifju, de szinte a hit és szeretet, Isten kegyelme által hitelesített és Franckével több tekintetben lelki rokon predikátora; neve: Gusztáv-Adolf-egylet.

Mult évben ünnepelte saját születésnapjának jubileumát. Ez évben örömmel sorakozik azon hosszú ünnepi menethez, mely más 400-os tisztes jubiláló tiszteletére felvonul. Valamint egykor a babyloni fogságból kiszabadulás alkalmával, a jeruzsálemi második templom felszentelésekor, ünnepi menetben fejedelmek, papok, nép a mi 118. zsoltárunkat zengte volt; valamint 2000 évvel később, a reformáció áldott munkája folytán az újtestamentumi Izrael összeomlott temploma újraépítése alkalmával, a mi atyáink Augsburgba vonulva ama hitvallást tették le, mely a német reformáció egyházának születési okmányává vált és e mellé, falként, mint egy ember sorakozott fejedelem, theologus és szabad városok: úgy vonul fel hatalmas áradó folyamként a lutheri esztendő szellemeinek folyton növekvő menete: Erfurtban a menet élén Németország ifjusága; Wittenbergben folytatólag fejedelmek és theologusok; ma Lübeck szabad birodalmi városban, beláthatatlan sorokban növeli a szent menetet a szabad evangélikus nép ezer meg ezer tagu testvéri szövetsége. És a mi ünnepi és szövetségi énekünk, menetközben valjon melyik legyen?

Mikor Augsburgba vonulás után az evangélikusok megtagadták az úrnapi processióban való rész-

vételt, György brandenburgi fejedelemmel készek arra, hogy inkább fejüket engedik leütni, mintsem a Krisztust megtagadják, az 1530. év ugyanezen hetében, melyben derék polgárainak állhatatossága közt az utolsó processiót érte: akkor ült Koburg vára magányában a száműzött Luther és végezte a legelső Gusztáv-Adolf-egyleti munkát, erősítvén az Augsburgban lévő szorongatott testvéreket és a hegyen, mint Mózes az ő harczoló népéért, ezekért imára emelve kezeit; — Koburgban ott ült és megírta a 118. zoltár páratlan magyarázatát. „Ez az én zoltárom, melyet szeretek“ írja magyarázatában és hozzátesz e kívánságot: vajha többen kerülnének, kik „a szentírára vagy valamely zoltárra teljes életökben, szívből mondanák: te vagy az én kedves könyvem, te légy az én kedves zoltárom. — Várbeli szobája falára pedig latin nyelven, saját kezével írta fel a mi zoltárunk 17. versét és jegyzett fölébe hangjegyeket. Még húsz évvel később Razzenberger nevű orvos épségben találta ez írást:

15 K. 30

Non moriar, sed vivam,

Et narrabo opera domini —

„Nem halok meg, hanem élek, és hirdetem az Úrnak dolgait.“

És most, szeretett ünneplő gyülekezet, legjobban szeretném, ha helyemben, itt e szöszéken állana e szavak írója és „hirdetné ma is az Úrnak dolgait“ isteni szellemének teljes hatalmával, a koburgi falon lévő írást letörölni kívánó római vágyaknak, római szóval „a mit megírtam, megírtam“ felelne meg, és onnan a kövekről lemásolva írná azokat lángbetűkkel szíveinkbe és lelkiismereteinkbe és fölibe iktatná (a zoltárban is folyton visszatérő hármass karének mintája szerint) hármass ének és diadal-dallamának lutheri hangjegyeit:

„Nem halok meg, hanem élek, és hirdetem az Úrnak dolgait!“ mint a Gusztáv-Adolf-ünnepen hármass hangon énekelhető zoltárt.

Énekelhető ez:

1) igazi lutheri hangon, mint reformátorunk vigasztaló zoltára,

2) jó protestáns hangjegyek szerint, mint egyházunk daczoló éneke;

3) komoly evangéliomi dallam szerint, mint egyletünk hűségének éneke.

Te pedig, szent Urunk és Idvezítőnk, légy velem és gyenge szavammal! Légy jelen e gyülekezetben és engedd éreznünk közellétedet és lelked éltető lehelletét!

I.

„Ez az én zoltárom“ és egyúttal saját képe; az egész Luther tükröződik vissza e szavakból: „Nem halok meg.“

Korántsem hiányzik a buzgalom arra, hogy ezen alkalmatlan szerzetest, legalább elnémissák, vagy hogy erőszakkal és ravaszággal, csalogatással és fenyegetéssel, pápai átokkal és császári száműzéssel, nyílt utalással ama vörös lángokra, melyek egykor Husz Jánost elhallgattatták és személyének alattomos rágalmasával, sőt a Simeikövekkel igyekeztek, még a megholt Luthert is holtta tenni. — Sőt már a 16-ik században több százra menő csúf-czíméből álló teljes lajstromot szedtek össze és A—Z-ig betűrendbe soroztak

Luther bosszantására. A római történetírás legújabb állítása, mintha tulajdonképen bárány-türellemmel és ki-melő szeretettel viseltettek volna Luther iránt, — valóban nagyon emlékeztet Cajetán bibornok ama állítására, mely szerint Luther „engem annyira szeretett, hogy értem vért is kész lett volna ontani, — tudniillik a magam véréért.“ Mindazáltal igaz maradt Luther e szava: „nem halok meg.“

Nem mintha Luther maga részéről irtózott volna a meghalástól, félt volna a vértanúságtól, — mondá e szavakat. Ő, tekintettel Wormsra és Wartburgra ezeket írja: „halva van, halva van, kiáltják; remélem is, ha méltó vagyok reá, megesik, hogy engem megölnek és velem megtelik apáik mértéke;“ és ismét, Augsburgra tekintve és fájlalva, hogy ott nem lehet hitők közös vallástételénél császár és birodalom előtt, ezeket írja Koburgból: „ha ez annyi nem volna, mint Istenkisértés, akkor már rég köztetek termek;“ „de ha azt hallom, hogy ügyünk tinálatok rosszúl áll és veszélyben forog, akkor aligha tartózkodom, hogy felétek röpüljek és lássam, mily rettenetesen feni fogait ránk az ördög;“ — „szívesen esném áldozatul ezen utolsó birodalmi gyűlésnek, úgy amint Husz János Constanzbán áldozatul esett a pápa utolsó szerencse — csillagának;“ — „jöhet utolsó óráim, ha ezt jónak látja az, kit én annyira vágyom megláthatni, ki életét és vérért adta a bűnös Lutherért.“

De, — úgy gúnyolódnak újabban ismét a diadal-maskodó ellenségek, de — mit jelentenek ama sötét kísértetek és pokolbeli kínok, melyek ezen állítólagos hőst, saját vallomása szerint, gyakran meglepték!! — Pokoli félelmek? — de valjon világi életeért-e vagy az evangéliom ügyeért? „Tudom — úgymond — hogy ügyünk igazságos és igaz, sőt hogy ez Krisztus és Isten ügye, mely el nem sápad bűne miatt, úgy mint én apró szent.“ Ellenben kint, pokoli kint vétke és lelke miatt érzett és — ilyen meghalástól ép úgy nem maradt ment mint Pál apostol sem, miután minden nap tapasztalta a Krisztusért való meghalást és a sátán ököltüéseit. Az volt épen Luther mély őszintesége, hogy egészen halálra ijedten képes volt kiáltani: „az én vétkem! az én vétkem! az én vétkem!“ és hogy ezen halálos mélységből hívő lélekkel kapaszkodhatott Istene kegyelmébe és Krisztus karjába és ezen erő tudatában ijedés nélkül mondhatta: „Nem halok meg! az igaz ember hitből él! Krisztus az én életem!“ Épen azért, mivelhogy töredelmes volt önmagában, nem volt megtörve az ő Urában; mivelhogy Isten előtt térdre borúlt ember volt, ki ezerszer hal meg Krisztusért;“ azért volt a világ előtt ama fennálló hős, ki kijelenthető: „itt állok!“ Lábával állt Istennek igéjén, mely reá nézve menyinnél és földnél erősebben állt; keblében a Krisztusban kiengesztelt és szabaddá lett embernek békéjével; fejét ég felé emelve s azt imáival ekkép ostromolva: „Oh te, én Istenem, segélj engem a világ esze és bölcsesége ellen! tedd meg ezt magad, mert ha én fogom belé, akkor végem van, halálharangom készen áll és az ítélet ki lesz mondva fölöttem. Segíts te rajtam, nem bizom én emberben!“ — ez adta meg neki ama csodálatos, magasztos bátorságot, melynél fogva pl. koburgi leveleit fölül keltezhette: „a pusztából“ és

alúl befejezhette e jelzővel: „a madarak birodalmából;“ ezért tudott imában küzdeni Istennel és ördöggel a birodalmi gyűlés jó kimeneteleért és azután Jánoskájának írni a szép országos vásárrol és a paradicsom kertjéről, vagy pedig wittenbergi asztaltársainak ama birodalmi gyűlésről, melyet a varjúk és hollók az ablaka melletti erdőben sok lárma és káromgás közt tartanak, de melyet Luther kezei tapsolásával azonnal szétröpít; ezért képes a vár környékén, a kápolna keresztje alatt keresni magának helyet, „hova engem temessenek és hol jó fekvésem lesz“ és viszont az aggódó Melanchtonnak kijelenteni: A téged kinzó bölcsészet nem theologia. Isten ez ügyet olyanra bízta, a melyet te sem a te szónoklattanodban, sem bölcsészetedben fel nem találsz; neve: hit. Ha Krisztus velünk nincs, akkor ugyan a világon hol lehet?“. . . . „Ha Krisztus Augsburgban elveszti a „királyok királya“ és az „uraknak ura“ címét, akkor hadd legyen az elveszve égen és földön is.“ „Ha azonban ő kormányoz, akkor élni fogunk és nem meghalni.“

Igy, mint Isten legnagyobb vitéze, és a hit tanúja áll előttünk, mikor legnagyobb körülötte az inség, nem fáradva bele „az Úr dolgainak hirdetésébe“ egész az ő valóságos halálzásáig; így azon Eislebenben megírt utolsó szaváig: „koldusok vagyunk“, egész azon, e kérdésre „tiszteltes atyánk, akar-e ön Krisztusban és azon tanításban, melyet hirdetett, állhatatosan bizva meghalni?“ — kimondott „igen!“ szaváig, — azaz: elhunytaig. Meghalt és — még él. És bár a sírásók százával szorgalmatoskodnak, hogy őt újra eltemessék: ti szegény sírásók! ez a tanítvány nem hal meg. Hozzá- tok elő Róma levéltáraiból a meggyaláztatásunkra célzó holt lapokat, hadd lássuk, mit végezhetnek Luther kátéjának, Luther énekeinek, Luther bibliájának élő levelei ellen! „Legyen nyugodt, Márton testvér!“ vigasztalta őt Staupitz már szerzetes korában, „ön nem fog meghalni, hanem hirdetni fogja az Úrnak dolgait!“ Valamint egykor János apostol sírjáról regélték, hogy az a tanítvány folytatott léleketétől gyengéden emelkedik, úgy tartja mozgásban Luther sírját e szellemi léleketé: „nem halok meg, hanem élek, és hirdetem az Úrnak dolgait.“

És élni fog vele a reformáció egyháza. Napjainkban szükséges, hogy mi is tanuljuk meg újra énekelni, ama jó lutheri vigasztaló éneket,

II.

mint egyházunk jó protestáns daczénekét.

Nem akarunk „dac“ alatt harcz és háborút érteni. A Gusztáv-Adolf-egylet a maga békeművével épen nem akart sem háborúskodni, sem foglalni. Már Luther is írja Koburgból: „mi (Augsburgba) jöttünk, hogy meghalljuk, vajlon jóváhagyják-e tanításunkat vagy sem, szabadságukra hagyjuk, hogy maradjanak meg abban, a miben állnak . . . mi őket nem háborgatjuk.“ Itt halljuk legelőször a lelkiismereti szabadság, a vallásos türelem nagy gondolatát; avagy megbírnók-e ezt kath. keresztyén társainkkal szemben tagadni és megsérteni? Azonban, a mit Luther az ellenkező egyháznak megenged, azt az evangyéliom egyháza részére is igényli, t. i. azt a szabadságot, hogy élhessünk. Ne

feledjük, mi hozta Gusztáv Adolf királyt a tengeren át Németországba és ismét, hogy mi hozta létre a Gusztáv-Adolf-egyletet; nem más, mint az evangyéliomi egyház nagy részének halálos veszedelme.

Bizony már úgy látszott, hogy meghal. Az ellenreformáció majdnem sebesebben dolgozott mint a reformáció. Avagy nem gyűlnek-e szemünkbe könnyek, mikor megemlékezünk arról, hogy egykor $\frac{9}{10}$ -de a német népnek vallotta az evangyéliomot? hogy elvesztettünk 5 királyi nemzetséget, 3 választó fejedelmet, 32 herceget, sok nemest, sok ezer gyülekezetet? hogy csupán Franciaországban 4000 evangyéliomi gyülekezet létezett, Magyarországon 30 lakosra már csak 1 katolikus esett, Csehország pedig egészen evangyélius volt?

És vajlon csak a múltban volt-e egyházunk halálos veszedelemben, jelenben nincsen-e? Kérdézősködjetek eziránt a római katolikus vidékek szorványaiból hozzánk jött kedves testvéreknél. Róma reménye bátrabb, mint valaha. És vajlon, Istennek legyen elpanaszolva, nem szolgáltatunk-e neki erre elegendő okot? Nem történnek-e itt is ott is a legszomorúbb minőségű áttérések? Avagy másokra nincs-e hatással Róma külső ereje és egysége? és szegyenpir közt vallo meg, mások is léteznek, kik evangyéliom-fiai létökre, saját fiaikat és leányaikat keresztség és bérmálás útján önmaguk szolgáltatják át az egyedül idvezítő egyháznak! Hát azok általában még fiai-e az evangyéliomnak, kikről Lipcsében e komoly szót ejtették volt: Lehet énekelni és mondani: „Az ige álljon érintetlen,“ („Das Wort sie sollen lassen stahn“), és mégis nem benne, de mellett lehet állani; lehet sok hűhót csinálni az egyetemes papsággal: mi haszna ha ilyen pap sem Istenhez nem beszél imában, sem Istennek nem enged magához az Írás által beszélni? Sokat engedhet meg magának az ember a vallásos szabadság fejében: de sokan, kiket Róma el nem tilthat a szentírástól, önmagukat tiltják el attól, amennyiben azt nem használják! Hányan vannak itt jelen azon férfiak és apák közül, kiknek házában Isten igéje bőséggel lakozik? hányan vannak itt azon anyák közül, kik gyermekeikkel imádkozzák Luther esti áldását, vagy általán az esteli imádságot? Evangyéliomi gyülekezet, sem Róma, sem a pokol kapuitól nem kell egyházunknak félnie. De jaj, jaj! ha a halált saját belsejében hordja! Ez az ő halála, egyedül ez, de biztos halála is: elszakadás saját életelvetől, elpártolás az Isten igéjétől, elpártolás az egyedüli segítőtől és Idvezítőtől, az élő Isten fiától, a Jézus Krisztustól. — Itt illik ránk, ama más meghalása Luthernek, mely miatt térden állva fohászokodott: az én vétkem, az én vétkem! A többször említett Augsburgban van egy kis utca, melynek neve: „Oda le“ és e nevet onnan kapta, mivelhogy ezen, egy polgár által megmutatott utcácskán át menekült Luther ellenségei elől. „Oda le“ a bünbanatba, ez az út, mely viszen a halálból az életbe, oda le kell mindnyájunknak mennünk. Oh Luther, kelj ki sírodból és ébresz fel minket; hozzád nem méltó gyermekeidet, álomból és halálból! „Ébredj szelleme az első tanúknak.“ És te, a tiszta evangyéliom és szentség egyháza, még mai napon, kéreledet és értelmedet túlhaladólag, fogod tapasztalni hogy: nem fogsz meghalni, hanem élni.

Avagy már is nem tapasztaltad volna-e: „mint holtak, noha ime élünk; mint ostorozottak, de még sem megölttek?” nem tapasztaltad halálon át életre, véren és könnyeken keresztül folytonos új feltámadásra jutva. — Épen ott, hol egykor az evangélikusok reménye, Gusztáv Adolf, a vérrel áztatott lützeni svéd kő mellett elhalt, ott született meg kétszáz évvel később ennek lelki fia: a Gusztáv-Adolf-egylet. Hol egykor a máglyák tüze ég felé csapott, ott emelkednek ezek hamujából a Gusztáv-Adolf-egyleti templomok és újra kiáltják Lutherrel: „itt állok!” — és egyre éneklük Lutherrel, mint ő egykor az első evangélikus vértanuk felől prófétaí módon így énekel:

„Hamvuk nem enged, nem hátrál,
Betölt ország-világot;
Folyam, sáncz, sír útban nem áll,
Az ellenen tesz csúfot;
Kiket éltökben lángokkal
Némaságra szorított,
Holtukban nem bír azokkal,
Hagynia kell, hogy ajkukkal
Dicséneket zengjenek.“*)

És, habár sokban még szomorú az állapotunk távolban közelben; ne feledjük, mennyivel jobban állunk, mint pl. még csak száz évvel ezelőtt, mikor még Luther születésnapját nem ünnepelték Németországban, Gusztáv-Adolf-egylet még nem ülésezett német városokban. Istennek legyen hála, új életre ébredt az evangéliomi egyház. Ne feledjük azt sem, hogy, ha az utolsó száz esztendőben a rómaiak száma a földön megkétszereződött, akkor az evangélikusok száma megháromszorozódott. És jöllehet fájlaltuk a királyok és fejedelmi házak elvesztését, mégis szépen vigasztal, de egyuttal int minket a mi zsoldárunk: „Jobb, az Urban bizni, hogy nem mint a fejedelmekben!” azt sem fogják elfelejteni azok, kik azt láthatták és megérhették, hogy a német császári korona örököse újabban Wittenbergben elmélkedve és imádkozva tette le a babérkoszorút Luther sírjára — és nem akarjuk elfelejteni, hogy ez idő szerint Isten kegyelméből bírjuk, a mit még sohasem bírtunk, az evangéliomi hitnek erős vallóját és védurát a német császári trónon. „A mi hatalmunk,” még a császári is „mitsem ér;” de csak ha az apák hűségében állunk — „ne félj kicsiny sereg!” — ha Krisztus az ő egyházát védi, akkor hadd dühöngjön bár a pokol! — nem fog az meghalni, hanem élni. Kell néki élnie. Mert az evangéliom életkérdése nem más és nem kevesebb, mint a világnak életkérdése, életkérdése még a katolikus világ országainak is. Azért tehát el a hitnélküli feketelátással, mely mindenkor gyáva és rest, hanem ide vele Luthernek hitbéli magas- és tisztalátásával, mely vallja: az országnak mienknek kell maradnia!“

Ezen hit kösziklájára épüljön mai fogadalmainknak oltára; Luther vigasztalási és daczéneke váljék

III.

egyletünk hűségének komoly evangéliomi énekévé!

„Légy erős és erősítsd azt, a mi halni készül“,

*) Voës Henrik és Esch János antwerpeni fiatal ágoston-szerzeteseknek az evangéliomért szenvedett máglyahaláláról (Brüssel 1523. júl. 1.) érkezett tudósítás vételekor énekelte Luther: „Ein neues Lied wir heben an“, melynek utolsó versszaka van a fentebiben fordítva.

ezt mondja a Lélek a gyülekezeteknek. És köröskörül milyen sokan vannak még, kiknek evangéliomi élete, hacsak elhalni nem akar, erősítésre szorul!

E napokban hallani fogjátok a hálaadó hangokat német hazánk keletéről, nyugatáról, és délszakáról és a német határon túli messze országokból, melyek elmondandják, mit lehetett a Gusztáv-Adolf-egyletnek a megszorult hitsorsosokkal cselekednie. Isten kegyelméből egyedül a legutóbbi esztendőben lehetett neki 1219 gyülekezet segélyezésére 775,000 márkát fordítania. — Hallani fogjátok a segélyért kiáltók hangjait kelet, nyugat és délről és a világtengeren túlról, hangokat melyek tizannyiért intéznek hozzátok egymástérő segélykiáltásokat. Itt a halálos veszedelem a szó legkomolyabb értelmében. „Egykor messze Lengyelországban halálos ágyon fekvők egy öreg evangélikus ember. Akkoriban utazott arra egy vándor lelkész és hallott ezen ev. öreg felől, ki németországi születésű volt, hozzá ment és mondott neki fülébe német nyelven néhány bibliai mondatot. — Szeme már megtörve, de füle és szíve még ébren volt. „Ez az a régi hang! a régi hang!” kiálta és könnyek gördülte le az elhaló szemekből. Itt még jókor érkezett meg a segély. Ah nem akarnátok arról tenni, hogy még sokan hallhassák meg ifjuságuk ezen „régi hangjait?” hogy meghallhassák, mielőtt meghalnak? — Mikor 1870-ben nyugat felől ütötte meg füleinket e kiáltás: „ki örzi meg nekünk a folyamot?” akkor tudtuk, mit kelljen felelnünk és elmentünk visszahozni a német birodalomtól elszakasztott nemes tagokat. Ha azután a mi egyházunk elszakított tagjairól van szó — azt feleljük-e segély kiáltásukra: „avagy őrizője vagyok-e én atyámfiának?” Keresztyének, tudjátok, hogy onnét felülről milyen válasz hallatszott e Kainféle feleletre: „a te atyádfia vérének hangja kiált fel hozzám a földről.“ Bizonyynal mondom: ha Gusztáv-Adolf-egylet még nem volna, meg kellene azt alapítani és valameddig még áthallatszik hozzánk ama segélykiáltás, állnia kell a Gusztáv-Adolf-egylet e fogadalmának: nem szabad meghalnom, élnem kell, hogy mivelhessem az Urnak dolgát a testvéreken.

Él-e valjon? Érzik-e ott künn, hogy él, hogy mi élünk? Ne leplezzük a dolgot: a levertségnek, az elhagyatottságnak érzése súlyosodik a szétszórtságban élő sok testvérünkre. Azokra czélzok kiváltképen, kiknek életerét, az evangéliomi iskolát érinti az öldöklő kés. Itt élet-halálról szó van. Magukra akarjuk-e őket hagyni, azon küzdelemben, mely a mi legbensőbb érdekeinket is érinti? És ha csak egy, a szorongatott augsburgi hitronokhoz intézett koburgi erősítő Luther-féle biztatás jutna ki nekik — legalább jele lenne ez annak, hogy élünk és a testvérekről még nem feledkezünk. „Az atyafiuságot szeressétek!” Szeretlenség halál szeretet élet.

Élünk-e valjon? Soknak akar látszani, mit egyeletünk testvéri kéznyújtás és szeretet által tett. De mi ez, ha csak is azon összegekhez mérjük segélyünket, melyek a római pápánál Péterfillérképen folynak be? Már Luther panaszkodik az evangélikus részt illetőleg kétfélről. Egyikről hogy: sok a szó, semmi a tett; a másik az evangélikusok fősvénysége, ha Isten országát,

különösen egyházakat és iskolákat illető áldozatokról van szó. Avagy csakugyan ez legyen-e a mi hálaunk a nekünk „ingyen és kegyelemből“ adottakért? Némelyeknél ered ez fősvénységéből, ezer másnál a legszentebb a vallásos dolgok és érdekek iránti közömbösségből, mely egyházunk valódi rákfenejévé nőtte ki magát. Ezen közömbösség, ezen „Indifferentizmus“ mondotta egy komoly francia protestáns, olyan „mint egy holt tenger, melyben semmi sem él; olyan, mint egy pusztaság, melyben semmi sem terem; ez korunk egyik legfőbenjáróbb erkölcsi baja.“ Ezen közömbösség halál, áldozatkészség ellenben élet, de nem áldozati szavak, hanem áldozati tettek. Hányan vannak itt, kik eddig még semmi adományt nem adtak a Gusztáv-Adolf-egylet részére? vajon hányan fogják ezt ezentúl megtenni?

Élünk-e vajon? A keresztyéni élet lélegzése az imádság. „Imádkozzatok a kedves istenigéért, e gyenge fákyáért,“ kér Luther. Mennyire támogatta és erősítette ő maga az evangyeliomi életnek, kivált az üldözöttek minden leggyengédebb mozzanatát is, imakéréseinek ereje által! Mint imádkozott Koburgban, „naponta három óra hosszat“ mondja famulusza és pedig „tanulmánya mellett legméltóbban“ — a testvérekért! Itt van helye és hivatala az egyetemes papságnak. „Ők mindnyájan papok“, írja Luther Spalatinhoz, „és mindnyájan miséznek, mikor önmagukat és imádságukat felajánlják Istennek.“ Oh vajha távol testvéreink éreznék a mi imáink felemelő hatalmát! Ha egy nap az Úr pitvariban jobb, mint másutt ezer nap, akkor egy ember, ki ilyen pitvarban papi módon áll Isten előtt, egy imádkozó a Gusztáv-Adolf-egyletben jobb, mint tiz szónok és száz adakozó. És ha épen most római részről november 10-kére bejelentenek nekünk egy megtartandó nagy „olvasó“-ünnepet (Rosenkranzfest) és egy nemzetközi imaszövetség megalapítását az evangyeliom ellen: akkor Lübeckben, a régi hanza-városban, alapítsuk meg az imádkozó testvéri szeretet nemzetközi hanzaszövetséget az evangyeliom érdekében, Luthernek „rózsa“ és keresztből álló czimere alatt, állítsuk fel az imádkozó férfiak szent falat képező koszoruját, kik kezeiket fölemelik harag nélkül nemcsak, de kétség nélkül is! —

Jól is van az, kedves testvéri szövetsége a Gusztáv-Adolf-egyletnek, hogy nem egy út mellett fekvő és halni készülő félholtak sebeibe olajt és bort töltöttél és őt a szállásra vitted, valamint hogy pályádon magadon is tapasztaltad az irgalmas szamaritánus ápoló kezét, ki nem hagyott téged meghalni veszedelemben a gyilkosok közt, veszedelemben a hamis atyafiak közt. Reá vesséd azután is gondodat és bizd rá jövődet; ő reá vessétek, kedves testvéreim a diasporából (a szórványból) a magatok és gyülekezeteitek jövője iránti gondokat, és értsetek egyet azon vesztfáliai parasztal, ki inségben így szólt: „Meg van irva: ki az övéiről nem gondoskodik, alábbvaló a pogánynál!“ Ebben akarok bizni. A mi Istenünk nem pogány. De még nem is halt meg, hanem él — és ettől függ végtére minden, még a 118. zsoltár minden dacz- és vigasztalási éneke is: **Ő él!** „Erős vár a mi Istenünk!“

És te, kedves Lübeck városa, mely minket jövővényeket oly vendégszeretőleg fogadtál — tudod-e —

hogy Luther Koburgban, ezen mi zsoltári versünk olvasása közben, rólad is megemlékezett és téged is foglalt imádó szívébe. „Wittenbergi újságokból“, írja Linknek, „egyebet nem közölhetek veled, mint Bugenhagen e híré, hogy Lübeck és a lüneburgiak is bátran kérik az evangyeliomot. Hála Istennek!“ Itt ezen a Mária-templomi szószeke, állt egykor a te első, bátor predikátorod: Wahlhoff János. Ezt hivataláról letették és kiutasították; Luther iratait a nyilvános téren poroszló által megégettették, más követőit börtönbe vetették. De ismét bebizonyodott ennek igaz volta: „nem halok meg, hanem élek.“ Nem sokára ugyanazon téren kieroszakolták Lübeck polgárai az evangyeliikus predikátorok bebocsáttatását; a Jakab-templomban istentisztelet alatt két fiu rákezdvén Luther ezen énekére: „Menyéli Isten nézzed csak“ — és „az egész gyülekezet oly hangosan és folytonosan énekelte ezt, hogy a lelkésznek le kellett a szószékről lépnie“; azután a Mária-templom szószékére visszakerült Wahlhoff János, utána pedig a Wittenbergből meghívott Bugenhagen. Adja Isten, hogy te rólad Lübeck városa, hitrokonaid közt e földön mindenkor és Urad előtt a mennyben is mindenkor ne csak az lehessen a hir: Lübeck bátorsággal kérte az evangyeliomot, hanem ez is: Lübeck híven megőrizte az evangyeliomot és áll is benne.

Kedves ünneplő társaim! mindnyájunkat üdvözöl ott e dicső Istenháza bejáratánál Lübeck híres haláltáncza.*) De a halál nemcsak pápával és püspökkel tánczol; tánczol az válogatás nélkül, úrral és szolgálóval, gazdaggal és szegénnyel, öreggel és ifjuval egyaránt. Más szóval, ennek jelentése az: „az embernek meg kell halnia.“ És ha ezen haláltánczban ránk kerül a sor, akkor, kedves keresztények, mitsem használ nekünk, hogy a mi zsoltári versünk egykor „Koburg falára“ volt írva; az sem, hogy ezt nekünk az „evang. egyházban“ vajmi sokszor predikálták; az sem, hogy a „Gusztáv-Adolf-ünnepén“ mint ünnepi textus lett felolvasva; hanem egyedül az fog élet-halál dolgában határozni, vajjon a Szentlélek által szí-vünkbe volt-e írva:

„Non moriar, sed vivam!“

„Krisztus az én életem!“

Úr Jézus Krisztus, te magad mondád: „a ki én bennem hisz, ha meghal is, él; a ki él és hiszen én bennem, az nem hal meg örökké!“ Oh segély minket, segítsd egész, drágán megváltott gyülekezedet ezen te szavad ígéréteinek elnyeréséhez! Erősítsd azt, a mi halni készül!

„Az úgy s dicsőség, Jézusunk,

Tied, nem mienk, óh Urunk,

Légy segítségünk s vigaszunk.

Kik tisztán te benned bizunk. Amen.“

Fordította: *Láng Adolf*, pestmegyei ev. főesperes.

*) E templom egyik mellékkápolnijában látható. A bölcsőben fekvő gyermek, az őt tánczra hívó halál előtt ekép mentegeti magát „platt“ német nyelven: „O dot, wo sal ick dat verstahn? ick sal danssen unde kan nich gahn.“ Magyarul; O halál, ezt hogy tudhatnám? Tánczoljak, még nem járok ám. — L. A.

Mit irnak rólunk?

A Berlinben megjelenő „*Protestantische Kirchenzeitung*“ okt. 3-iki, 40-ik számában „*Aus Ungarn*“ cím alatt a következőket közli:

Bevezetésül elmondja, hogy hazánkban a magyarosítás teréről immár az egyház és iskola terét választák; hogy a népek szükségképeni érintkezése az egyházzal és iskolával nemcsak rávezeti, de belekényszeríti azt a tervszerűleg rendezett magyarosításba; végre, hogy e törekvések hordereje már a legközelebbi, nemzetiségétől megfosztott nemzedéken meg fog látszani. Megbotránkozik, hogy a politikai és nemzeti agitációk színterévé épen az egyházat alacsonyítják le. Elmondja, hogy az istentiszteleten az ismeretlen (értsd: magyar) nyelv használata áldozatul ejti a vallásosságot és az erkölcsiséget; hogy e törekvések által az iskola tulajdonképeni célja: a tudományok ápolása és a népnevelés háttérbe szorulnak; végre, hogy mindez aggodalmakra a magyar — egyedül üdvezítő hit gyanánt a magyar nyelvet hirdető — Chauvinisták csak frivol gúnnyal válaszolnak.

Emez állításait példákkal is kívánja igazolni.

Igy azzal kezdi, hogy az esztergomi biboros-érsek Budapest főváros három kerületére nézve már is kiadta a rendeletet, mely szerint az istentisztelet nyelve kizárólag a magyar legyen, és a német nyelv használatát a többi kerületekben is csak ideiglenesen engedheti meg, holott — folytatja — az utolsó népszámlálási adatok szerint is még 120,000 német lakosa van a fővárosnak dacára, hogy számos ezer lakost önkényesen számítottak a magyarok közé (!)

Megemlékezik továbbá azon törekvésekről, mely szerint a Muraközben egyházi- és tannyelvűl a horvát helyett a magyar volna életbe léptetendő. E helyen Trefort közoktatásügyi miniszter és az által kiküldött „fanatikus magyarokból“ álló bizottság eljárását kárhoztatja.

Felhozza, hogy a „Pesti Hírlap.“ mily örömmel említi, hogy a veszprémmegyei Teés községet (1600 lakossal, közte 500 r. k.) az ottani r. kath. lelkésznek és tanítónak — dacára hogy a község tiltakozott és ellenszegült (!) miképen sikerült 18 év alatt teljesen megmagyarosítani, és hogy a mondott hírlap ez eljárást még „utánzandó példa“ kép merészeli dicsérni.

Mindezek után áttér a magyarhoni lutheranus egyházra, mint a mely már teljesen a nemzeti agitációk küzdterévé fajult. De hagyjuk őt magát beszélni:

„Legszembetűnőbb — ugymond — de a valóban vallásos és protestáns szelleműek részére egyuttal a legszomorúbb bizonyítékai ennek a bányakerületi superintendens mult évi októberben Budapesten tartott kerületi — és ugyancsak a mult évi egyetemes gyűlés. A túltömött teremben vad lárma között mondta ki a gyűlés, hogy a hitjelöltek pánszlávisztikus magatartása Canonicus bűnnek bélyegeztetik, és a papszentelésnél mint ilyen fog tekintetbe vétetni, és ezzel az egyetemes gyűlés cynikus non chalance-al mellőzte azon fontos tényállást, hogy az egyetemes gyűlés, mint administratív testület ezen kérdésben, melyben csak a törvényhozó zsinatnak van döntő ítélete, — incompetens. Továbbá kiadta a rendeletet, mely szerint a lelkészek

ordinatiója, mint „hivatalos cselekvény“ a nem magyar egyházak számára is magyar nyelven végeztessek; sőt azon indítvány is tétetett, hogy a magyar nyelvnek az istentiszteleten való általános használata elrendeltesék, de mostanra még elutasított. Krizsán és Baltik esperesek gunyos lárma által teljesen megakadályoztattak abban, hogy tótul szólhassanak és e merész-ségökért, valamint „államelles“ törekvéseikért gyalázzattal lettek elhalmozva. Azonban, miután a „jó ügy“ az első napon így dicsteljes győzelmet aratott, az egyház hitbuzgó képviselőinek érdeklődése kimerült, s a második napon, midőn a voltaképeni administratív, jó részben fontos kérdések kerültek szőnyegre, már csak egy kisded „hűségesen“ kitartó csapatnak kellett azokat „jól-rosszul“ elintézni. — Ezen nemes testvérharc pálmája feltétlenül Thebusz János zólyomi tót lelkész illeti, ki „örjögő Roland“-ként tüzrel vassal dühöngött saját törzsbellei között; ki továbbá a hírlap-irodalom terén is hathatós tevékenységet fejtett ki pályatársai denunciálásában, de kinek mint Krisztus tana ily hirdetőjének eljárása a jobb érzelműek részéről csak megvetéssel találkozhatik. Ugyancsak ily politikai és nemzeti harcjátéknak bélyegezhető a nemrég végbement egyetemes főfelügyelő-választás, a mennyiben a magyar lapok úgyszólván terroristikus agitációt fejtettek ki br. Prónay Dezső magasztalásában, mint a ki legalkalmasabb a pánszlávok tönkreverésére, szemben a gyengeséggel és puhasággal vádolt Péchy Tamással, ki a fanatikusok dühöngése folytán még saját (tiszai) kerületében is megbukott; és Fabinyi-val, kit mint titokban a pánszlávokkal sympathizáló egyént jeleztek. Ballagi Aladár, a zsidó ivadék Dr. Ballagi (Bloch.) Mór a prot. Egyház és Iskolai lap szerkesztőjének fia, nem restelte a fáradságot, egy, egész a részletekig menő, az evang. egyházkerületek és esperesek újból való felosztására vonatkozó tervezet kidolgozását, hogy ezen reform által a német és szláv egyházak „ártalmatlanokká“ váljanak, azaz a „Magyarismus“ igája alá hajtassanak. Erdélyben valóságos hadjárat indult meg, hogy a magyar határközségek a brassói esperesektől elszakittassanak, sőt — a mi helyrajzilag majdnem kivihetetlen — egy magyarhoni superintentiához csatoltassanak; továbbá megindított a brassói magyar gyűlekezetnek kiküldötése a német összegyház kötelékéből, mi a „hazafias“ sajtónak mindenoldalu izgatása és a kormány erőszakos beavatkozása következtében bizonyosan meg is valósul. Horvátország fájdalom-gyermekét, a küzdelemmel vergődő zágrábi egyházat, a telivér magyar dunántúli egyházkerület (hisz a németek nem számítanak.) igekezik karjaiba zárni, hogy mielőbb — megfojthassa. Szomorú valóság, hogy a német és tót egyházak már alig találnak saját-nyelvű lelkészt, mivel a theologiai intézetek tervszerűleg lehetetlenítik az anyanyelven való kiképzést. Sőt a lapok örömmel hirdetik ama boldog kor beálltát, melyben a pozsonyi „ugynevett theologiai akademia“ új berendezése folytán a külföldi egyetemek látogatása fölöslegessé válik. Ez eshetőség úgy lesz kiaknázható, hogy az idegen „kulturméreg“ importálása a hazai tanfolyamok kötelezőleg négy évi tartama miatt lehetetlenné válik, mert világos, hogy a szegény theologusok, kiknek

idebenn gyors alkalmazás kínálkozik, nem fogják magokat egy külföldi egyetemen 5-ik vagy 6-ik tanfolyam elvégzésének önként alávetni. —

Süvete szláv, Lőcse, Bártfa és Szeben német egyházak behozták a magyar istentiszteletet, sőt az utóbbi kettő kedves kötelességének tartá, hogy ezen „hazafias változást“ a sárosi magyarosító egyesületnek nyilvánosan tudtára adja, a mit az természetesen nem kévelt „örvendetes tudomásul“ venni. A dobsinai német egyházban is hasonló czélú mozgalmak indultak meg, mely „honfiúi“ törekvésekben félreismerhetlenül Czékus superintendens energikus keze működik.

Bizonyára nagy tiszteletben tartandó az áldásteljes Gusztáv-Adolf egylet keresztyénileg magasztos álláspontja, mely szerint az nincs nemzetiségekhez kötve, de már az még sem járná meg, hogy a gyakorlati alkalmazásnál — a nemesszívú alapítók intenciójának bizonyára megfelelőleg — a magyar politikai rombolási munkának egyházi czimen még segély is nyujtassék. E szerint az elvileg meghatározott rendeltetés határain belül is a segély kiosztásnál a központi elnökség részéről jól meg kellene fontolni, illetve hitelesen constatálni hogy az illető egyházakban a politikai agitációk nem tették-e tönkre a vallás-erkölcsi közelebről pedig a prot. szellemet, illetve nem alacsonyíták-e azt szolgálai álláspontja; vajjon nem részesülnek-e a nemzeti renegetek különös kedvezményekben; hogy vajjon a különböző nemzetiségek egyenlőségi joga érvényben tartatik-e? Mert e kérdéseket illetőleg az egyház illetve a segélyintézetek előljáróinak ismert kizárólag magyar álláspontját tekintve, a segélyezésre ajánlt egyházak correct megválogatására nézve nem egy kételynek van jogosultsága.

1) alatti jegyzetben még jönnek látja a tudósító megemlíteni:

„Ivánka, Czékus, Zelenka és Lang urak „liberalizmus“át és „igazságszeretetét“ nem Németországban mondott mézes szavaik, hanem Magyarországon végbevitt és jól ismert tetteik szerint kell megítélni, mert ez urak törül metszett Chauvinisták!“

Ime ezt írják rólunk! — Minden szó, minden sor ellenséges indulatot árul el. — Lelke rajta, aki írta; de nekünk vesztegelnünk nem szabad, tennünk kell. — Reformátorunk minden szava szabadító tény volt, legyen minden tettünk ékesen beszélő szó. — Egyesüljünk ellenségeink czáfolatára, a szent ügy diadalára. — Krisztus buzgó szerelme, felemelt zászlónk jelszava. — Csoportosuljunk e zászló körül, mely Luther ünnepélyén, Luther nevére, Luther szellemében munkára hív.

V E G Y E S E K.

— A lipót-szent-miklósi elpusztult egyház javára befolyt (13. kimutatás):

A récei egyház adománya . . . 5 frt — kr.

Tizenkét kimutatás: 404 „ 30 „

Összeg: 409 frt 30 kr.

Nyilvánosan nyugtatványozandó adományok közvetítésére szívesen vállalkozunk. A szükség nagy! Isten áldása minden filléren!

— **Az eperjesi ev. magyar-német** egyház elhatározta, hogy a nagy reformátor, dr. Luther Márton, születésének négyszázados évfordulóját f. é. nov. 11-kén egy magyar-német ünnepélyes isteni tisztelettel fogja megünnepelni. — E czélból felkérte dr. Mosánszky Győző urat, mint a Széchenyi-kör zenei szakválasztmányának volt elnökét, hogy egy vegyes énekkar közreműködését biztosítsa az ünnepély számára; Hörk József, theologiai tanárt pedig, hogy a szószéki magyar beszédet magára vállalja. Mindkettő szíves készséggel engedett a felhívásnak. Megjegyzendő, hogy a szokásos ünnepi offertoriumot ez alkalommal nők gyűjtik, akik a templomi kijáratoknál az offertoriumos tálcák mellett párosával fognak állani. — Az offertoriumnak egyik része a kerületi gyámintézet czéljaira, másik része pedig a magyar-német egyház Luther alapítványára fordítatik.

— **A losonci ev. egyház ünnepélyi sorrendje.** Első ünnep nov. 10-én: 1. délutáni 3 óraker a beharangozás megszűntével énekeltetik az énekes-könyv 588. számú éneke „Ha Isten maga oltalma“. Ezt követi Luther élettörténetének előadása; 2. Luther születési órájában, esti 11 óraker ünnepélyes harangozás. — Főünnep nov. 11-én: Reggeli 9 óraker a harangozás végeztével következik: 1. a paplakon egybegyűlendő egyházi előljárók s az ev. egyházi nőegylet templomba vonulása; 2. ének, kezdve az ének-kar, folytatva a gyülekezet által: „A kegyelem Istenének“ . . . . . Sántha Károlytól; 3. oltári ima; 4. alkalmi szent igék olvasása; 5. ének, kezdve az énekkar folytatva a gyülekezet által:

Erős vár a mi Istenünk
Biztos fegyver s véreztet,
A vérszben nem hágy elvesznünk,
A mely most megkörnyezett.
A régi ellenség
Most is dühtől ég,
Ravasz cselvető
Készlete rettentő,
A földön nincsen mása.

Erőnk, ellenében csekély,
Jó, hogy már el nem veszünk,
De küzd értünk a hős vezér,
Kit Isten rendelt mellénk.
Kérdede, hogy ki az?
Jézus Krisztus az,
Ser'gek Istene.
Ki győzne ellene?
A harcztért ő tartja meg.

S bár ránk — éhező ördöggel,
Volna telve a világ;
Ügyünkötől még sem rettent el
Mienk' biztos, a cser-ág.
E világ bősza ura
Bár tör bosszura,
Nem árthat immár,
El van ítélve már
Egy szócska megejtheti.

Hagyják az igét érvényben!
Czéljok úgy sem érik el!
Az Úr velünk a küzdteren
Gyámolító lelkével.
S veszszen bár életünk,
Kincs, nőnk, gyermekünk.
Hagyján! Hadd vigyék!
Azzal sem győznek még,
A menyny, az — mienk marad! (Ford. Margócsy J.)

6. egyházi beszéd, közben kar-ének; 7. ének:

Maradj meg kegyelmeddel,
Velünk, óh Jézusunk,
Hogy küzdve ellenséggel
Diadalra jussunk.

8. az isteni tisztelettel folytatólagosan urvacsora, élvezve az előljáróság s a többi egyházhívek által; 9. urvacsora alatt ének; 10. offertorium a magyarországi Luther-társaság javára.

— **A pozsonyi ev. egyház és iskolák** következő renddel tartják meg a Luther-ünnepélyt: Szombaton nov. 10-én d. e. 8 óraker a magyar-tót templomban a

lyceumi ifjúság úrvaesőrája; d. u. 9 órákor a német templomban az elemi iskolák ünnepélye: ünnepi beszéd, Fürst János lelkész, — képek Luther életéből, a növendékek által előadva; gyámintézeti offertorium; Frommel-féle Luther-könyvek kiosztása; d. u. 3 órákor a magyar-tót templomban lyczeumi ünnepély, következő műsorozattal: 1) „Erős vár a mi Istenünk“, éneklí a dalkar. 2) „Megnyitó beszéd“ az igazgatótól. 3) „Lutherhez“, költemény Színák Mihálytól. 4) „A kólostorban“, próza Dohnányi Páltól. 5) „Egy év a Wartburgon“, próza gr. Zay Lászlótól. 6) „Luther auf der Veste Koburg“, költemény Schmidt Károlytól. 7) „Luther családi körében“, próza ifj. Trsztyénszky Ferencztől. 8) „Luther halála“, próza Ruttkay Jánostól. 9) „Luther als Uebersetzer der Bibel und Schöpfer der neuhochdeutschen Sprache“, próza Falb Virgiltól. 10) „Erhalt' uns, Herr, bei deinem Wort“, Choralmotette Schurig Volkmártól, éneklí a dalkar. — Vasárnap nov. 11-én d. e. 9 órákor ünnepélyes istentisztelet a német templomban: bevezető ének; oltári liturgia Fürst János lelkész által tartva; főének; ünnepi szent beszéd 78. Zsolt. 2—8. alapigékből Freytag Viktor lelkész által mondva; a beszéd alatt: motette férfikarra, írta Klein Bernát; a prédikáció után Reformációi-Cantate Bach János Sebestyéntől; Úrvacsora a presbyterium testületi részvétele mellett, kiszolgálta Dr. Geduly Lajos, superintendens által; záradás ugyanaz által mondva. — Offertorium az alapítandó Luther-alap javára. 9¹/₂ órákor ünnepélyes magyar istentisztelet a magyar-tót templomban; d. u. 2 órákor Egyházi szent beszéd a német templomban; 3 órákor ünnepélyes tót istentisztelet a magyar-tót templomban. — Nov. 17-én d. e. 10 órákor a theologiai akadémia ünnepélye a magyar-tót templomban.

— **A soproni ker. lyceum** és tanítóképzőintézet f. hó 10-én ünnepeli Luther születésének emlékűnnepét. Az ünnepély programja következő: 1) „Erős vár a mi Istenünk“, éneklí a tkép. énekkar. 2) „Megnyitó beszéd“, tartja Müllner Mátyás, lycz. igazgató. 3) Mozart, „Hymnus“, éneklí a tkép. énekkar. 4) „Ünnepi emlékbeszéd“, tartja Poszvek Sándor, theol. dékán. 5) Klein, „23. zsoltár“, éneklí a tkép. énekkar. 6) „Óda“, előadja Payer Sándor, theologus. 7) Berzsenyi, „Fohász-kodás“, szavalja László János, tkép. növendék. 8) „Isten felségsé adománya“, éneklí a tkép. énekkar.

— **A soproni ev. tanítóképzőben** az „Evang. Egyház és Iskola“ által megindított Luther-alapra adakoztak: Kapi Gyula 1 frt, Steltzer Lajos 30 kr., Röder Károly 25 kr., Riczinger Ignác 10 kr., Schreiner Dániel 10 kr., Teplicska István 10 kr., Krkos Ágoston 10 kr., Weber Samu 20 kr., Holzkorn András 15 kr., Szauerwein Jakab 10 kr., Krug Lajos 20 kr., Németh Vilmos 10 kr., Hildebránd Gusztáv 20 kr., Borcsiczky Károly 20 kr., Borcsiczky Béla 10 kr., Feuchtenberger Károly 20 kr., Krúig Gyula 20 kr., Gemeiner Ág. 20 kr., Fáncler János 10 kr., Papp József, tk. tr. 50 kr., Strop Gyula, tk. tr. 50 kr., Fehér Samu, tk. tr. 50 kr. Összesen 5 frt. 50 kr. — Már korábban vett ezen összeget szíves köszönetünk kifejezése mellett ezennel nyilvánosan nyugtázzuk. Szerk.

— **Szarvasról** vett értesítés szerint lapunk 31. számában a napi lapok után közlött s a templomban történetekre vonatkozó tudósítás téves. — Annyi igaz belőle, hogy egy „jórészt önkivületi állapotban levő férfiú“ a nyitott ajtón betévedt a templomba, melynek ájtatosan hallgató közönségét a belépés s értelmetlen motyogás zavarta. Egyszerűen kivezettetett

— **Mernyiki** (zemplénmegyei) gyülekezet, ezeltött a legvirágzóbbak egyike, de a közelmúlt 23 év alatt igen aláhanyatlott, nyugalomba lépett lelkésze Bodiczky Márk helyére jelölte: Vargha János, plavnicziai r.,

Czapf Aladár, ochtainai segédlelkész és Benčze J. sajjógömöri igazgató tanár urakat. Adja az egyház ura, hogy szíve szerint találja meg az egyház emberét, ki a jelenleg páratlan ügybuzgalommal működő Benczur A. ba felügyelővel újra felvirágoztassa e gyülekezetet.

— **Özv. Kvacsala Jánosné** szül. Konecsni Julia szarvasi lakosnő gyámintézeti czélokra ntiszt. Áchim Ádám lelkész úrnál újabban 1000 frtot tett le. — Isten áldása a kegyes adakozón s adományán.

— **Brcznyik János-tól**, a selmeczi ev. egyház és lyczeum történetének elő füzete, a mint tervezve volt megjelent. — Addig is még az adatokban bővölködő s a helyi érdekek körét túlhaladó művet közelebből ismertetnök, ajánljuk, kivált lelkészeink és tanfériaink buzgó pártfogásába.

— **Nt. Gratz Mór** gölniczbányai lelkész és esperes „Lutherbilder“ czímen egy 16 nyolczadrét oldalra terjedő, iskolás gyermekeknek kezébe való Luther-életrajzot adott ki, mely könnyen érthető irmodora- s olcsóságánál fogva nagyon ajánlható. — Ára 10 kr. Kapható a szerzőnél és Kurcz Sámuel, budapesti evang. tanító úrnál.

— **„Erős várunk“.** Több lelkésztárs szíves volt Luther diadalénekének fordítását beküldeni. A figyelmet köszönöm, s műveiket egyenkint közölni ígérem egyrészt összehasonlíthatás czéljából, másrészt: talán indítatva lesznek mások is, nemes versenyre kelve megbirkózni e feladattal, s elvalaha megérjük, hogy egy általánosan éneklendő „Erős vár“-ral fogunk bírni.

— **Szép figyelem.** Mint a napilapokból értesülünk, Budapest városának nevelésügyi bizottsága a Luther-ünnepély alkalmából a köziskolák evang. növendékeit a tanórák látogatásától felmentette. — Hasonlót közölhetünk Pozsonyból is, hol az ev. egyházi közgyűlés megkeresésére úgy az állami, mint a városi intézetek evang. tanulói számára szünet engedélyeztetett. — Ez különben magától értetődnek, de nálunk hálás említést érdemel.

— **A Luther-ünnepély** nemcsak a külföldön, hanem hazánkban is a protestantizmus ellenségeinek nyugalomát háborgatja. — Egy róm. kath. közlöny nem tartja azt vallási, egyházi ünnepélynek, hanem kivált hazánkban a pangermanizmus tüntetésének a magyar állam-eszme ellen, melyhez szívesen csatlakozik a pánszlávizmus is. — Hogy így gyanúsítanak azok, kiknek az evangelikus egyház létezése is a róm. kath. egyházon elkövetett jogtalanság, azon ne csodálkozzunk; sőt annál lelkesebben ragadjuk meg ezen alkalmat a protestáns öntudat ébresztésére. — A miye volt Luther a német nemzetnek, ugyanaz szelleme és műve a magyarnak: felszabadítója az idegen iga alól, hívják azt az igát akár germanizmusnak, akár szlávizmusnak, de meg akár romanizmusnak is. — Magyar hazafiságot pedig épen nem akarunk senkitől sem tanulni.

Fohász.

A Luther-ünnepélyre.

Óh dicsőség! így zengett az ének,
Mennyben a kegyelem Istenének!
Hogy a földre mi közénk leszáll,
Jézusban a szív üdvöt találá . . .

. . . Drága vallás, harmatja az égnek
Lettél hamar áldozatja ének.
Ember-elme mást csinált belőled
Nem áldással — de átokká tőnek!

De fellázadt a szív jobb érzelme
Isten-szóra ki állt egy láng — elme:
S láng — szavával éjjet eloszlata;
Vallás, méltóságod visszaadta!

Óh dicsőség! hála a jó Égnek,
Szív — oltarán hálalángok égnek.
Az „Ige“ él — a léleknek napja.
Az szlik az éj. Szívnek nincs bánatja.

Farkas Gejza.